

CZU: 343.23:343(478)(094.4)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6565407>**CARACTERISTICI SPECIALE ȘI REGULI DE CALIFICARE****A INFRAȚIUNII DE OBICEI****Vadim PRISACARI**

*Școala doctorală „Drept, Științe Politice și Administrative” a Consorțiului instituțiilor de învățământ
Academia de Studii Economice a Moldovei și Universitatea de Studii Politice și Economice Europene
„Constantin Stere”*

În prezentul studiu este efectuată o analiză a infracțiunii de obicei. Sunt punctate particularitățile definiției ale acestei forme a infracțiunii unice legale, fiind formulate reguli de calificare a acesteia. Se arată că caracterul de obișnuință (de îndeletnicire) al unei infracțiuni poate fi desprins, în special, pornind de la numărul de acte materiale realizate. Repetarea actelor materiale în cel puțin trei rânduri este în stare să marcheze prezența unei infracțiuni de îndeletnicire. În planul calificării unei infracțiuni de obicei (de îndeletnicire) nu interesează fiecare act în parte, ci totalitatea actelor. Continuarea săvârșirii unei infracțiuni de obicei, ulterior intervenirii momentului său de consumare, nu necesită o nouă calificare, cele săvârșite constituind o singură infracțiune (de obicei), dar nu un concurs între două sau mai multe infracțiuni de obicei. În procesul calificării unei infracțiuni de obicei nu interesează limita maximă a actelor realizate, ci limita minimă. Nefiind atinsă limita minimă, dispăre necesitatea aprecierii celor săvârșite drept infracțiune. În acest caz, cele comise nu prezintă pericol social caracteristic unei infracțiuni.

Cuvinte-cheie: *infracțiune unică, infracțiune de obicei, îndeletnicire, trăsături, reguli de calificare.*

SPECIAL FEATURES AND RULES OF QUALIFICATION OF THE USUAL OFFENCE

The present study examines the usual offence. The defining particularities of this form of the single legal offence are pointed out. The qualification rules of this form of single offence are formulated. It is pointed out that the habitual character of an offence can be deduced, in particular, starting from the number of material acts performed. The repetition of material acts in at least three lines is able to mark the presence of this offence. In terms of qualifying a usual offence, it is not of interest each act separately, but the totality of the acts. The continuation of the commission of a usual offence, after the intervention of its moment of consumption, does not require a new qualification, those committed constituting a single offence (usual), but not multiple offences between two or more usual offences. In the process of qualifying a usual offence, it is usually not the maximum limit of the acts performed that matters, but the minimum limit. As the minimum limit is not reached, the need to assess those committed as an offence disappears. In this case, the acts committed do not present a social danger characteristic of an offence.

Keywords: *single offense, usual offence, occupation, features, rules of qualification.*

Introducere

Infracțiunea de îndeletnicire (numită și „infracțiune de obicei”) este considerată una dintre formele ne-tradiționale ale infracțiunii unice. Mai exact, aceasta constituie formă a unității legale infracționale, întrucât a apărut în legislația penală datorită voinței legiuitorului. Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM [1]) nu conține o definiție a infracțiunii de îndeletnicire. Totodată, termenul „îndeletnicire” este folosit în câteva rânduri în Partea specială a Codului penal (de exemplu: în textul lit.b) alin.(2) art.199 CP RM sau în conținutul art.234 CP RM).

Rezultate și discuții

1. În plan comparat, în legislația Austriei identificăm o definiție a „faptei săvârșite ca îndeletnicire”. Astfel, conform §70 din Codul penal al Austriei, „Fapta este săvârșită ca îndeletnicire atunci când făptuitorul o săvârșește cu intenția ca, prin săvârșirea repetată, să își procure pe o perioadă mai lungă de timp un venit substanțial și, 1) acționează făcând uz de abilități și mijloace speciale care indică săvârșirea repetată, sau 2) a plănuit deja în detaliu alte două astfel de fapte, sau 3) a săvârșit deja două astfel de fapte ori a fost condamnat deja pentru o astfel de faptă” [2]. De menționat că Codul penal al Austriei conține multiple norme de incriminare în care circumstanța „săvârșirea infracțiunii ca îndeletnicire” apare pe post de semn constitutiv în cadrul componentei de bază sau ca semn circumstanțial agravant. Bunăoară, la alin.(1) §96 din Codul penal este prevăzută răspunderea pentru (i) „fapta persoanei care, cu acordul femeii gravide, întrerupe sarcina acesteia” și (ii) „aceeași

faptă – dacă este săvârșită sub formă de îndeletnicire”. De asemenea, sunt incriminate și alte fapte săvârșite ca îndeletnicire (de exemplu: furtul ca îndeletnicire (§130), înșelăciunea ca îndeletnicire (§148), participarea ca îndeletnicire la jocul de noroc (alin.(2) §168)).

În mod similar, în Codul penal al Germaniei [3] sunt înscrise o multitudine de norme care cuprind, în calitate de semn constitutiv sau circumstanțial agravant, împrejurarea privind săvârșirea infracțiunii ca îndeletnicire, deși, comparativ cu modelul legislativ austriac, nu cuprinde o definiție a unei atare forme a infracțiunii unice. De pildă, în calitate de semn constitutiv în cadrul componentei de bază – săvârșirea infracțiunii ca îndeletnicire – apare în conținutul infracțiunii de sprijinire a prostituției (§180a). În următoarele cazuri, săvârșirea infracțiunii ca îndeletnicire formează semn calificativ: falsificarea de monedă săvârșită ca îndeletnicire (alin.(2) §146); diseminarea, dobândirea și posesia de materiale pornografice cu tineri, dacă făptuitorul acționează ca îndeletnicire (§184c); traficul de persoane, atunci când făptuitorul acționează ca îndeletnicire (pct.3 alin.(3) §232); furtul calificat ca îndeletnicire (pct.3 alin.(1) §243); falsul intelectual, atunci când făptuitorul acționează ca îndeletnicire (pct.1 alin.(3) §267 din Codul penal); cămătăria, săvârșită ca îndeletnicire (pct.2 alin.(2) §291); braconajul, săvârșit ca îndeletnicire (pct.1 alin.(2) §292) etc.

Infracțiunea de obicei este caracteristică și legislației penale a Greciei. Cu titlu exemplificativ, evocăm următoarele tipuri de infracțiuni de obicei: încălcarea demnității sexuale (alin.(3) art.337); pornografia infantilă (lit.a) alin.(4) art.348A); extorcarea (alin.(1) art.385); pescuitul ilegal (alin.(2) art.400); cămătăria (art.404); specula (art.405); cerșetoria (art.407). De precizat că în cazul celor din urmă trei infracțiuni circumstanța „săvârșirea infracțiunii de obicei” constituie semn constitutiv *alternativ* în cadrul componentei de bază. De exemplu, în acord cu prevederile art.407 din Codul penal al Greciei, constituie cerșetorie „fapta persoanei care cerșește din indolență sau din dorință de câștig financiar *sau de obicei* se pedepsește [...]” [4]. În corespundere cu această tehnică legislativă, cămătăria, specula sau cerșetoria nu mai sunt *a proprii* infracțiuni de obicei (de îndeletnicire). Totodată, nu este exclus ca acestea să obțină o asemenea formă. De menționat că, conform art.13 din Secțiunea III „Raportul dintre Cod și alte legi speciale, precum și explicarea termenilor” din Capitolul I „Legea penală” din cadrul Partii generale a Codului penal, prin „săvârșirea de obicei a unei infracțiuni” se înțelege „situația în care prin săvârșirea repetată a faptei rezultă o înclinație constantă a făptuitorului către săvârșirea infracțiunii respective, ca element al personalității făptuitorului”.

Infracțiunea de îndeletnicire este cunoscută și în legislația statului vecin – România. Așadar, la art.351 din Codul penal este reglementată răspunderea pentru infracțiunea de camătă: „Darea de bani cu dobândă, ca îndeletnicire, de către o persoană neautorizată se pedepsește [...]” [5]. Iar la alin.(2) art.154 din Codul penal este stipulată regula de stabilire a începutului termenului de curgere a prescripției răspunderii penale în cazul infracțiunilor de obicei.

Sesizăm că legiuitorul român folosește două expresii la desemnarea uneia și aceleiași forme a infracțiunii unice legale: „infracțiunea de îndeletnicire” și „infracțiunea de obicei”. Dar, ca și în cazul Republicii Moldova, Codul penal nu definește respectiva formă a unității infracționale, lăsând acest lucru pe seama doctrinei și practicii judiciare.

Totuși, care este esența infracțiunii de obicei (de îndeletnicire) și care sunt trăsăturile sale definitorii? Or, doar înțelegând natura acesteia vom putea identifica regulile de încadrare a infracțiunii de obicei în tiparul normei incriminatorii. Acest lucru va facilita clarificarea liniilor de demarcație dintre infracțiunea de obicei și alte forme ale infracțiunii unice legale.

Cu privire la conceptul infracțiunii de îndeletnicire A.Borodac și M.Gherman susțin: „Infracțiunea unică legală cu acțiuni sub formă de îndeletnicire poate fi definită ca o repetare, nu mai puțin de trei ori, a infracțiunilor identice indicate de lege, pentru care persoana încă n-a fost condamnată, și săvârșită pentru obținerea unui anumit câștig material, drept sursă de bază sau suplimentară a veniturilor, cu condiția că nu au expirat termenele de urmărire penală stabilite de lege” [6, p.218]. În doctrina autohtonă a fost avansată teza definirii pe cale legislativă a infracțiunii de îndeletnicire. La concret, autorii A.Tăbîrță și A.Pîntea sugerează completarea Capitolului XIII din Partea generală a Codului penal „Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul cod” cu un nou articol având următorul conținut: „Prin îndeletnicire, în sensul art.199 alin.(2) lit.b) și art.234, se înțelege repetarea de cel puțin trei ori a infracțiunii, cu condiția că făptuitorul nu a fost condamnat nici pentru una din infracțiunile care formează repetarea, că nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală pentru aceste infracțiuni și că infracțiunile săvârșite reprezintă pentru făptuitor singura sau principala lui sursă de venituri” [7, p.250].

De principiu, nu dezaprobăm intenția autorilor sus-citați. Totodată, considerăm că nu este necesară evocarea în textul definiției propuse a categoriilor concrete de infracțiuni care ar putea îmbrăca forma unei fapte penale de îndeletnicire. În opinia noastră, nu doar infracțiunile prevăzute la lit.b) alin.(2) art.199 și art.234 CP RM sunt de îndeletnicire. Sunt de obișnuință și infracțiunile prevăzute la art.214 CP RM (practicarea ilegală a medicinei sau a activității farmaceutice), art.241 CP RM (practicarea ilegală a activității de întreprinzător), art.241¹ CP RM (practicarea ilegală a activității financiare). Spre această concluzie ne îndreaptă verbul „a practica”. Lista infracțiunilor de obicei ar putea fi completată de legiuitor în procesul criminalizării în perspectivă a unor noi conduite. Tocmai datorită acestui fapt, „suntem adepții nespecificării, în genere, în definiția „îndeletnicirii” a categoriilor de infracțiuni ce iau forma unei obișnuințe” [8, p.95].

În jurisprudența constituțională a statului vecin – România – identificăm anumite explicații date infracțiunii de îndeletnicire. La concret, sunt ilustrative statuările Curții Constituționale a României evocate în conținutul Deciziei referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.351 din Codul penal [articol ce incriminează infracțiunea de camătă] și art.16 alin.(1) din Codul de procedură penală, nr.82 din 23 februarie 2016: „[...] legiuitorul nu a definit, în mod expres, în cuprinsul legii penale noțiunea de „îndeletnicire”, neindicând cu exactitate frecvența actelor materiale pe care aceasta o presupune. Sintagma utilizată de legiuitor, „ca îndeletnicire”, califică fapta ca fiind o infracțiune de obicei, prin urmare, numărul actelor materiale de dare de bani cu dobândă, de către o persoană neautorizată, trebuie să fie suficient de mare pentru a denota comiterea acestora în mod frecvent sau constant. Astfel, legiuitorul a lăsat instanței judecătorești investite cu soluționarea cauzei penale o marjă de apreciere cu privire la numărul actelor materiale care conferă acțiunii caracter de îndeletnicire. Această marjă de apreciere este justificată prin particularitățile condițiilor concrete în care este săvârșită fiecare infracțiune de camătă” [9]. Ulterior, aceste explicații au fost reiterate în conținutul Deciziei Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.351 din Codul penal, nr.550 din 26 septembrie 2019 [10].

Înțelegem că infracțiunea de îndeletnicire devine ca atare doar atunci când se atestă un număr anumit de repetări. Prin deciziile sus-indicate, Curtea Constituțională a României nu tranșează problema privind numărul concret al actelor materiale ce necesită a fi cumulate, subliniind însă facultatea instanței de judecată în aprecierea caracterului de obișnuință al infracțiunii, ținând cont de numărul de repetări ale actelor comise.

Doctrina este mai categorică la acest capitol. Astfel, M.-C. Ivan opinează: „Legea penală nu precizează numărul suficient de acte din care să rezulte obișnuința, obiceiul sau îndeletnicirea, [...] pentru consumarea infracțiunii de simplă repetare este necesar să se săvârșească trei sau mai multe acte materiale (sublinierea ne aparține – *n.a.*), neavând importanță intervalele de timp scurse între ele (putându-se realiza și în aceeași zi, seară, oră) sau dacă făptuitorul se oprește singur din executarea infracțiunii sau nu. [...] pentru a se observa îndeletnicirea făptuitorului în săvârșirea ei, ar trebui ca acesta să reitereze constant aceeași voință infracțională (de mai mult de trei ori), pe o anumită perioadă de timp (o săptămână, din zi în zi etc.), iar „dependenței” sale i se pune capăt, de cele mai multe ori, prin intervenția altor persoane” [11, p.14].

Caracterizând infracțiunea de obicei A.Mariș evidențiază trăsătura cantitativă a acesteia: „persoana ar fi trebuit să săvârșească nu mai puțin de trei ori (sublinierea ne aparține – *n.a.*) o infracțiune identică prevăzută de lege, pentru care nu s-au scurs termenele de urmărire penală” [12, p.200]. În același făgaș, I.Macari menționează: „Prin caracter sistematic al faptelor se înțelege comiterea de cel puțin trei ori (sublinierea ne aparține – *n.a.*) a uneia și aceleiași fapte infracționale” [13, p.198]. De asemenea, în contextul circumstanței agravante prevăzute la lit.b) alin.(2) art.199 CP RM (dobândirea sau comercializarea bunurilor despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală, săvârșită sub formă de îndeletnicire) S.Brînză menționează: „Această circumstanță agravantă operează în cazul repetării infracțiunii nu mai puțin de trei ori [...]” [14, p.310].

Suntem adepții opiniilor doctrinare enunțate. Deși nu există o explicație oficială a acestui lucru, considerăm că repetarea actelor materiale în cel puțin trei rânduri este în stare să marcheze prezența unei infracțiuni de îndeletnicire. Considerăm că caracterul de obișnuință (de îndeletnicire) al unei infracțiuni poate fi desprins, în special, pornind de la numărul de acte materiale realizate. Credem că repetarea a cel puțin trei acte materiale identice poate să demonstreze obișnuința unei persoane. Are dreptate M.-C. Ivan când menționează: „Infracțiunea de obicei este acea formă a unității de infracțiune ce se caracterizează prin efectuarea de către autor a unui număr suficient de acțiuni sau inacțiuni din care să rezulte deprinderea sa în comiterea infracțiunii respective, acțiuni sau inacțiuni care se cumulează în conținutul juridic al unei singure infracțiuni” [11, p.13].

De menționat că practica judiciară recunoaște caracterul repetat al unei infracțiuni de obicei. Mai cu seamă, este îmbrățișată poziția potrivit căreia „repetarea trebuie să implice cel puțin trei acte materiale” [15].

În altă privință, C.Hrițcu remarcă: „Infrațiunile de obicei au fost legiferate pentru a combate fapte care prin ele însele nu constituie infracțiune, dar care devin periculoase doar atunci când faptele descrise sunt săvârșite în mod repetat, devenind o obișnuință. Luate izolat acestea nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni, ele ar putea fi sancționate eventual drept contravenții, însă prin repetare pericolul social crește, devenind, ca un proces natural, infracțiune” [16, p.100]. Lipsa pericolului social sporit în cazul unui singur act material și, viceversa – prezența pericolului social sporit în cazul repetării unor atare acte materiale – au fost subliniate de Curtea Constituțională a României în pct.15 din Decizia referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.351 din Codul penal și art.16 alin.(1) din Codul de procedură penală, nr.82 din 23 februarie 2016 (enuțată mai sus).

Cu privire la acest aspect, în doctrină se susține: „La infracțiunile de obicei, elementul material este alcătuit dintr-o pluralitate de acte, care, considerate de-sine-stătătoare, nu au caracter penal, dar, prin repetarea faptei de un număr de ori, ajungând să reprezinte o obișnuință sau îndeletnicire a făptuitorului, devin infracțiune” [17, p.30]. Similar, C.Hrițcu menționează: „Infrațiunea de obicei constituie o formă a unității legale de infracțiune în conținutul căreia intră o pluralitate de acțiuni sau inacțiuni care, privite în mod individual, nu prezintă caracter penal, ci doar în ansamblul lor [...]” [16, p.98]. S.Copețchi precizează că „pentru infracțiunea de obicei este ineluctabilă prezența mai multor acțiuni de același gen din care să rezulte obișnuința, îndeletnicirea. Iar dintr-o singură acțiune nu poate fi desprinsă o astfel de obișnuință” [18, p.145]. În același fagaș, M.-C. Ivan afirmă: „O singură acțiune realizată de către făptuitor nu are caracter penal, astfel că până la dobândirea acestuia ea va reprezenta doar un act material. [...] vom considera o infracțiune de obicei acea sumă a unor elemente repetate” [11, p.13-14].

Astfel, „infracțiunea de obicei este compusă din acțiuni identice repetate, săvârșite în mod obișnuit, a căror unitate este determinată în mod expres prin voința legii, ansamblul acestora formând o singură infracțiune” [19, p.217].

Consemnabile sunt alegațiile lui A.Mariț: „Caracteristica acțiunilor săvârșite în mod obișnuit o reprezintă faptul că acestea seamănă una cu alta, indiferent de multitudinea repetărilor, ceea ce indică sistematizarea acestora. Infracțiunea ale cărei acțiuni reprezintă o obișnuință face parte din categoria infracțiunilor colective și formează o unitate infracțională legală, deoarece acțiunile identice care o compun au caracter penal doar când sunt luate în ansamblu. [...] Oricare dintre acțiuni luate separat nu reprezintă o infracțiune, astfel că doar prin repetarea lor se realizează obiceiul făptuitorului în săvârșirea acestora și implicit a infracțiunii unitare de obicei” [12, p.156-157]. Același autor punctează că „rezultatul infracțiunii de obicei este un rezultat unic și care provine din însumarea rezultatelor fiecărei acțiuni componente” [12, p.158].

D.Dinuică notează că „ceea ce prezintă pericol social în cazul infracțiunii de obicei nu este actul material singular și urmarea lui imediată, ci deprinderea, îndeletnicirea făptuitorului care comite în mod obișnuit (repetat) asemenea acte” [20, p.111].

Constatăm că, în ipoteza infracțiunii de obicei, actele materiale (acțiunile/inacțiunile comise) capătă caracter socialmente periculos (caracteristic unei fapte penale) atunci când persistă un anumit număr de repetări. În lipsa unor repetări dispăre caracterul de obișnuință și, în consecință, lipsește pericolul social inerent unei fapte infracționale. Tocmai din aceste considerente, în planul calificării unei infracțiuni de obicei (de îndeletnicire) nu interesează fiecare act în parte, ci totalitatea actelor. Or, fiecare act luat în parte nu prezintă nicio relevanță juridico-penală. În consecință, nu comportă semnificație juridico-penală nici rezultatul unei singure acțiuni (inacțiuni). Doar luate împreună actele materiale săvârșite pot dobândi semnificație juridico-penală, în planul aprecierii celor comise drept infracțiune de obicei (de îndeletnicire).

Drept excepție, în unele situații, un act privit aparte poate avea relevanță. Este cazul infracțiunilor unde săvârșirea faptei ca îndeletnicire formează semn circumstanțial agravant. De exemplu, norma de la alin.(1) art.199 CP RM stabilește răspunderea pentru dobândirea sau comercializarea bunurilor despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală. Răspunderea se agravează, conform lit.b) alin.(2) art.199 CP RM, atunci când fapta este săvârșită sub formă de îndeletnicire. Corespunzător, în lipsa caracteristicilor unei îndeletniciri (e.g. atunci când este prezentă o singură faptă) cele săvârșite nu pot fi încadrate în baza lit.b) alin.(2) art.199 CP RM. Însă, nu avem motive să nu încadrăm cele comise în conformitate cu alin.(1) art.199 CP RM.

Dintr-o perspectivă, infracțiunea de obicei poate fi asimilată cu infracțiunea prelungită. Însă, acestea trebuie deosebite. În acest sens, S.Copețchi evidențiază următoarele note distinctive: „Acțiunile infracționale ce formează infracțiunea prelungită, luate izolat, pot fi calificate de sine stătător, în timp ce acțiunile ce formează

infracțiunea de obicei, luate izolat, nu au relevanță la calificare. [...] pentru infracțiunea de obicei este ineluctabilă prezența mai multor acțiuni de același gen din care să rezulte obișnuința, îndeletnicirea. Iar dintr-o singură acțiune nu poate fi desprinsă o astfel de obișnuință. În contrast, în cazul infracțiunii unice prelungite, orice episod infracțional poate constitui în sine o infracțiune" [18, p.145].

Un punct de vedere similar este exprimat de D.Dinuică: „Infracțiunea continuată nu trebuie confundată cu infracțiunea de obicei, deși cele două categorii de infracțiuni se aseamănă prin aceea că pentru existența lor este necesară o pluralitate de acte materiale. Ele se deosebesc însă fundamental prin aceea că, pe când actele materiale care alcătuiesc infracțiunea continuată sunt susceptibile de a prezenta fiecare în parte conținutul unei infracțiuni (ale aceleiași infracțiuni), actele materiale care compun infracțiunea de obicei nu sunt susceptibile de a prezenta, privite în mod izolat, vreo semnificație penală" [20, p.111].

Astfel, spre deosebire de infracțiunea de obicei, în cazul infracțiunii prelungite fiecare episod poate conține semnele unei infracțiuni. De altfel, infracțiunea prelungită este creată având drept premisă unitatea intenției infracționale și mai puțin natura acțiunilor (inacțiunilor) infracționale comise. În opoziție, infracțiunea de obicei este creată avându-se în vedere repetabilitatea acțiunilor (inacțiunilor) comise – premisă în formarea caracterului de obișnuință.

Similar, infracțiunea de obicei comportă similitudini cu infracțiunea repetată. În special, din perspectivă cantitativă, ambele forme infracționale presupun prezența mai multor acțiuni (inacțiuni). Totuși, infracțiunea repetată cere cel puțin două acte materiale (acțiuni/inacțiuni). În opoziție, caracterul de îndeletnicire este stabilit atunci când sunt prezente cel puțin trei repetări. Nu este exclus ca și infracțiunea repetată să fie formată din trei sau mai multe acte. În acest caz, aprecierea unei infracțiuni ca fiind una repetată sau de îndeletnicire se face pornind de la interpretarea textului de lege ce cuprinde fapta infracțională. Potrivit regulii generale, forma repetată a infracțiunii este prevăzută expres în dispoziția normei.

Nu în ultimul rând, ca și în cazul infracțiunii prelungite, în cazul celei repetate, fiecare acțiune (inacțiune) săvârșită, privită izolat, prezintă însemnătate juridico-penală. O situație diferită identificăm în cazul infracțiunii de obicei, caz în care, așa cum am punctat *supra*, acțiunile (inacțiunile) comise, privite izolat, nu pot fi apreciate infracționale.

În altă privință, prezintă interes chestiunea vizând posibilitatea atestării concursului între infracțiunile de obicei (*i.e.* între infracțiunile de același fel). Mai exact, interesează dacă continuarea săvârșirii unei infracțiuni de obicei, ulterior consumării unei atare infracțiuni, necesită o nouă calificare (suplimentară).

Referitor la acest aspect, A.Mariț enunță următoarele: „Infracțiunile de obicei se consumă prin repetarea acțiunii, moment în care se produce rezultatul socialmente periculos deoarece s-a realizat deja întregul conținut al faptei, repetarea acțiunilor și urmările acestora reprezentând și realizarea intenției infracționale. Când, după faza consumării, infractorul reia și continuă să săvârșască acțiuni identice până în momentul când, în mod voit sau în mod fortuit, încetează să mai comită acțiunile specifice, se realizează faza epuizării infracțiunii" [12, p.159]. Privitor la infracțiunea de camătă, consfințită în legislația României, J.Condoiu relevă: „Fiecare nou act săvârșit nu constituie în sine o nouă infracțiune, ci doar continuarea activității infracționale deja consumate, până la momentul ultimului act de dare de bani cu dobândă, care reprezintă momentul epuizării infracțiunii" [21]. Examinând infracțiunea prevăzută la art.199 CP RM (atunci când apare sub formă de îndeletnicire), S.Brînza și V.Stati menționează: „Aplicarea răspunderii în baza lit.b) alin.(2) art.199 CP RM exclude reținerea la calificare a concursului dintre mai multe infracțiuni prevăzute la alin.(1) art.199 CP RM" [22, p.989].

Observăm că toate punctele de vedere converg spre ideea imposibilității formării unui concurs între infracțiunile de obicei. De altfel, A.Tăbîrță și A.Pîntea sugerează chiar reglementarea expresă a regulii, potrivit căreia „săvârșirea infracțiunii sub formă de îndeletnicire exclude reținerea la calificare a concursului de infracțiuni" [7, p.250].

Accentuăm că în concurs nu pot intra infracțiuni de obicei de același fel. Or, nu este exclus să se ateste un concurs între infracțiuni de obicei diferite (*e.g.* concurs între infracțiunea prevăzută la lit.b) alin.(2) art.199 CP RM și cea prevăzută la art.234 CP RM).

În concluzie, continuarea săvârșirii unei infracțiuni de obicei ulterior intervenirii momentului său de consumare nu necesită o nouă calificare, cele săvârșite constituind o singură infracțiune (de obicei), dar nu un concurs între două sau mai multe infracțiuni de obicei. Prin urmare, la încadrarea unei infracțiuni de obicei nu contează cât de mare este numărul actelor repetate. Contează ca acțiunile (inacțiunile) comise să fie repetate de un număr anumit, astfel încât să demonstreze prezența unei obișnuințe (în speță – cel puțin trei repetări).

Deci, în procesul calificării unei infracțiuni de obicei nu interesează limita maximă a actelor realizate, ci limita minimă. Nefiind atinsă limita minimă, dispăre necesitatea aprecierii celor săvârșite drept infracțiune; or, în acest caz, cele comise nu prezintă pericol social caracteristic unei infracțiuni.

În același context, evocăm următorul enunț doctrinar: „După structura lor, infracțiunile de obicei există ca infracțiune consumată și ca infracțiune epuizată, fiind exceptată faza [forma] tentativei” [12, p.159]. Subscriem acestei aserțiuni. Avându-se în vedere natura juridică a infracțiunii de obicei (dictată de specificul formării sale), conchidem că aceasta nu poate îmbrăca forma tentată. Până în momentul consumării infracțiunii de obicei acțiunile (inacțiunile) comise nu prezintă nicio relevanță. Odată cu repetarea suficientă a numărului de acțiuni (inacțiuni) infracțiunea se consideră consumată.

Concluzii

Repetarea actelor materiale în cel puțin trei rânduri este în stare să marcheze prezența unei infracțiuni de îndeletnicire. Caracterul de obișnuință (de îndeletnicire) al unei infracțiuni poate fi desprins, în special, pornind de la numărul de acte materiale realizate. Considerăm că repetarea a cel puțin trei acte materiale identice poate să demonstreze obișnuința unei persoane. În ipoteza infracțiunii de obicei, actele materiale (acțiunile/inacțiunile comise) capătă caracter socialmente periculos (caracteristic unei fapte penale) atunci când persistă un anumit număr de repetări. În lipsa unor repetări, dispăre caracterul de obișnuință și, în consecință, lipsește pericolul social inerent unei fapte infracționale. Tocmai din aceste considerente, în planul calificării unei infracțiuni de obicei (de îndeletnicire) nu interesează fiecare act în parte, ci totalitatea actelor. Or, fiecare act luat în parte nu prezintă nicio relevanță juridico-penală. În consecință, nu comportă semnificație juridico-penală nici rezultatul unei singure acțiuni (inacțiuni). Doar luate împreună actele materiale săvârșite pot dobândi semnificație juridico-penală, în planul aprecierii celor comise drept infracțiune de obicei (de îndeletnicire).

Continuarea săvârșirii unei infracțiuni de obicei ulterior intervenirii momentului său de consumare nu necesită o nouă calificare, cele săvârșite constituind o singură infracțiune (de obicei), dar nu un concurs între două sau mai multe infracțiuni de obicei. La încadrarea unei infracțiuni de obicei nu contează cât de mare este numărul actelor repetate. Contează ca acțiunile (inacțiunile) comise să fie repetate de un număr anumit, astfel încât să demonstreze prezența unei obișnuințe (în speță – cel puțin trei repetări). Deci, în procesul calificării unei infracțiuni de obicei nu interesează limita maximă a actelor realizate, ci limita minimă. Nefiind atinsă limita minimă, dispăre necesitatea aprecierii celor săvârșite drept infracțiune; or, în acest caz, cele comise nu prezintă pericol social caracteristic unei infracțiuni.

Spre deosebire de infracțiunea de obicei, în cazul infracțiunii prelungite fiecare episod poate conține semnele unei infracțiuni. De altfel, infracțiunea prelungită este creată având drept premisă unitatea intenției infracționale și mai puțin natura acțiunilor (inacțiunilor) infracționale comise. În opoziție, infracțiunea de obicei este creată avându-se în vedere repetabilitatea acțiunilor (inacțiunilor) comise – premisă în formarea caracterului de obișnuință.

Infracțiunea repetată cere cel puțin două acte materiale (acțiuni/inacțiuni). În opoziție, caracterul de îndeletnicire este stabilit atunci când sunt prezente cel puțin trei repetări. Nu este exclus ca și infracțiunea repetată să fie formată din trei sau mai multe acte. În acest caz, aprecierea unei infracțiuni ca fiind una repetată sau de îndeletnicire se face pornind de la interpretarea textului de lege ce cuprinde fapta infracțională. Potrivit regulii generale, forma repetată a infracțiunii este prevăzută expres în dispoziția normei.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
2. Codul penal al Republicii Austria. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>
3. Codul penal al Republicii Federale Germania. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html>
4. Codul penal al Greciei. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html>
5. Codul penal al României. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>
6. BORODAC, A., GHERMAN, M. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006. 264 p.
7. TĂBÎRȚĂ, A., PÎNTEA, A. Noțiunea de „îndeletnicire” în Partea Specială a Codului penal. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 7-8 noiembrie 2019)*, p.248-251.

8. PRISACARI, V. Studiu comparat privind infracțiunea de îndeletnicire – formă a infracțiunii unice. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”* (Chișinău, 10-11 noiembrie 2021), p.93-95.
9. Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.351 din Codul penal și art.16 alin.(1) din Codul de procedură penală, nr.82 din 23 februarie 2016. <http://legislatie.just.ro/Public/DetailDocumentAfis/178412>
10. Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.351 din Codul penal, nr.550 din 26 septembrie 2019. În: *Monitorul Oficial al României*, 2020, nr.111.
11. IVAN, M.-C. *Unitatea de infracțiune*: Rezumatul tezei de doctorat în drept. București, 2019. 14 p.
12. MARIȚ, A. *Calificarea infracțiunii: aspecte teoretico-normative și practice ale calificării infracțiunilor*: Suport de curs. Chișinău: Centrul Editorial „Universitatea de Studii Europene din Moldova”, 2015. 420 p.
13. MACARI, I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Generală*. Chișinău: CE USM, 2002. 398 p.
14. BRÎNZA, S., ULIANOVSCHI, X., STATI, V. et al. *Drept penal. Partea Specială*. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
15. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20 mai 2020. Dosarul nr.1ra-1153/2020. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15909
16. HRIȚCU, C. Conceptul de infracțiune complexă în raport cu alte concepte asemănătoare. În: *Revista de Drept Penal*, 2013, nr.3, p.78-102.
17. SIMIONESCU, G.-E. Infracțiunea consumată – formă a infracțiunii intenționate. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu. Seria „Științe juridice”*, 2013, nr.4, p.25-32.
18. COPEȚCHI, S. Delimitarea infracțiunii unice prelungite de concursul de infracțiuni, precum și de unele forme ale unității infracționale. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”*. 2016, nr.8(98), p.138-146.
19. PRISACARI, V. Modalități ale calificării unității și pluralității de infracțiuni. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de euro-integrare”* (Chișinău, 2-3 octombrie 2018). Chișinău: Tipografia „Cetatea de Sus”, 2018, p.213-221.
20. DINUICĂ, D. Infracțiune continuată. În: *Revista de Drept penal*, 2000, nr.2, p.110-112.
21. CONDOIU, J. *Punct de vedere privind încadrarea juridică în infracțiunea de cămătărie prevăzută de art.3 alin.(1) din Legea nr.216/2011 privind interzicerea activității de cămătărie, respectiv de art.351 din Codul penal, în situația în care acțiunile de remitere efectivă a sumelor de bani au avut loc înainte de intrarea în vigoare a normei de incriminare, iar activitatea de percepere a dobânzilor – după intrarea în vigoare a acesteia*. <http://revistaprolege.ro/punct-de-vedere-privind-incadrarea-juridica-infracțiunea-de-camatarie-prevazuta-de-art-3-alin-1-din-legea-nr-2162011-privind-interzicerea-activitatii-de-camatarie-respectiv-de-art-351-din-c/>
22. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.

Date despre autor:

Vadim PRISACARI, doctorand, Școala doctorală *Drept, Științe Politice și Administrative* a Consorțiului instituțiilor de învățământ Academia de Studii Economice a Moldovei și Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”.

E-mail: prisacarivadim@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-5414-6943

Prezentat la 15.03.2022